

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กำหนดความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาตามมาตรา 6 ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ในมาตรา 24 (2) ให้สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้แก่ผู้เรียนโดยฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญหน้าสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา มาตรา 24 (3) มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

การเปลี่ยนแปลงของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงจากยุคอุตสาหกรรมเข้าสู่ยุคข่าวสารข้อมูลและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้คนต้องรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อให้สามารถเลือกรับข่าวสารข้อมูลและเลือกใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม และมีประโยชน์อย่างสูงสุดกับตนเองมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์หรือฐานคิดในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง ซึ่งผู้เรียนต้องพึ่งพาความรู้จากครูหรือการสอนของครูมาเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด ทำให้นักเรียนต้องใช้ความสามารถในการคิด การวิเคราะห์และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเรียนรู้จากความรู้ที่ตนเองเป็นผู้ผลิตไม่ใช่เรียนรู้จากความรู้ของผู้อื่น ทำให้ผู้เรียนจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนให้คิดเป็นมากขึ้น (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และดารณี คำวังนังสวัสดิ์, 2546, หน้า 1)

การคิดเป็น คือ กระบวนการคิดในการขจัดและคลี่คลายปัญหาของมนุษย์ เพื่อให้ตนเองเกิดความสุข การคิดจึงเป็นการแสดงศักยภาพของมนุษย์ในการแก้ปัญหาต่างๆ เพื่อดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างมีคุณภาพ โดยกระบวนการแก้ปัญหาของมนุษย์จะนำข้อมูล 3 ด้าน มาพิจารณาในการแก้ปัญหาด้วยเสมอ คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม และข้อมูลด้านวิชาการ ซึ่งผู้ที่คิดเป็นย่อมสามารถแสวงหาข้อมูลทั้ง 3 ด้าน มาประกอบในการแก้ปัญหาและตัด

สนใจในสถานการณ์ต่างๆ การคิดเป็นมิได้หมายถึงความสามารถในการเผชิญกับปัญหาและตัดสินใจได้ดีเท่านั้น แต่การคิดเป็นยังหมายถึง การคิดถูกและคิดดีด้วย เพราะการคิดเป็น เป็นการแสดงศักยภาพในการใช้สมองของมนุษย์ในการจัดการกับปัญหาและสร้างสรรค์ผลงานต่างๆเพื่อให้ตนเองเกิดความสุข สังคมได้รับประโยชน์จากผลของการคิดนั้น (ประพนธ์ศิริ สุเสารัจ, 2551, หน้า 294 - 295)

ในการที่สถานศึกษาจะสามารถจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ตามศักยภาพ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์และความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้นั้น จะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งประกอบด้วยหลักการเรียนรู้พื้นฐาน 2 อย่าง คือ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์เดิม และการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่มซึ่งจะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนและแบ่งปันประสบการณ์ ได้สะท้อนความคิดและอภิปราย ได้สรุปความคิดรวบยอด ตลอดจนได้ทดลองหรือประยุกต์แนวคิดกระบวนการกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมสูงสุดและทำให้บรรลุผลงานสูงสุด (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2543, หน้า 46 - 47)

การที่ครูผู้สอนจะสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้เกิดประสิทธิภาพได้นั้นจะต้องมีแผนการเรียนรู้เป็นคู่มือและแนวทางในการจัดกิจกรรม ดังที่ บุรชัย ศิริมหาสาคร (2547, หน้า 16) ได้กล่าวไว้ว่าแผนการเรียนรู้ของครูเปรียบได้กับแผนที่ของนักเดินทางโดยมีหลักสูตรเป็นเข็มทิศ นักเดินทางที่ดีจะต้องใช้แผนที่และเข็มทิศนำทางเพื่อเดินไปสู่เป้าหมายโดยไม่หลงทาง แผนการเรียนรู้ที่ดีช่วยให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพราะแผนการเรียนรู้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูที่ได้มีการเตรียมไว้ก่อนล่วงหน้า ซึ่งสอดคล้องกับ (สำลี รักสุทธี, 2544, หน้า 101) ได้กล่าวถึงคุณค่าของแผนการเรียนรู้ไว้ว่า แผนการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นย่อมมีคุณค่า แบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็น คือ คุณค่าของแผนการเรียนรู้ที่มีต่อนักเรียน ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแท้จริง นักเรียนสามารถเข้าใจเนื้อหา สาระ ความรู้ ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ได้ร่วมเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา ได้รับคำชี้แนะแนวทางตามขั้นตอนในการเรียนตามทิศทางที่ครูได้วิเคราะห์และสามารถกำหนดพื้นฐานความรู้ ความสามารถของนักเรียนได้ และคุณค่าของแผนการเรียนรู้ที่มีต่อครูและผู้สอน ช่วยให้ผู้สอนถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์สลับซับซ้อนและมีลักษณะเป็นนามธรรมได้ดี ช่วยเร้าความสนใจของนักเรียนต่อสิ่งที่กำลังศึกษา เพราะแผนการสอนจะเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนของตนเองมากที่สุด ช่วยสร้างความพร้อมและความมั่นคงให้กับครูผู้สอน

จากผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) หลังจากที่สถานศึกษาใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานหนึ่ง พบว่ามาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์อยู่ในระดับปรับปรุงเสียเป็นส่วนใหญ่ จากการสรุปการประเมินผลของ สมศ. ครั้งสุดท้ายจากสถานศึกษา จำนวน 17,562 แห่ง มีสถานศึกษาเพียงร้อยละ 11.1 ที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับดี (มีผู้เรียน ร้อยละ 75 ขึ้นไป) ได้ผลการประเมินต่ำที่สุดจากมาตรฐานทั้งหมด 14 มาตรฐาน หมายถึง โดยภาพรวมของการจัดการศึกษา ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์และคิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ในมาตรฐานที่ 4 มีผู้เรียนบรรลุผล น้อยมาก (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ , 2549, หน้า 1) ผลจากการประเมินคุณภาพของสถานศึกษา โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) รอบสองในปีการศึกษาที่ผ่านมา ปรากฏว่ามาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนบ้านพุย อำเภอสอด มาตรฐานที่ 4 ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนอยู่ในเกณฑ์พอใช้ และจากประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้ศึกษาตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่มักขาดทักษะในการคิดวิเคราะห์ โดยได้รับการปลูกฝังให้เรียนรู้แบบการท่องจำเสียเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น จึงเป็นสาเหตุให้ผู้เรียนขาดทักษะในการคิดวิเคราะห์เรื่องราวเหตุการณ์และสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะพัฒนาแผนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น เพื่อให้ได้แผนการเรียนรู้ที่ครอบคลุมมีประสิทธิภาพสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ ตรงตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ และเพื่อที่จะได้นำแผนการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นไปใช้ในการพัฒนา ทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนในอนาคตต่อไป สาเหตุที่ผู้ศึกษาได้เลือกเอาเรื่องปัญหา สิ่งแวดล้อมท้องถิ่นมาให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ เพราะเป็นวิชาที่มีเนื้อหาอยู่ในสาระภูมิศาสตร์ ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวและส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้เรียน จากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ในปัจจุบันทำให้ท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างรวดเร็ว และภายใต้การเปลี่ยนแปลงนั้นได้ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ในฐานะที่ผู้เรียนเป็นบุคคลหนึ่งที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น จึงควรที่จะได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นของตนเองเพื่อที่จะได้ช่วยกันหาทาง ป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ เหล่านั้น และเพื่อจะได้ปรับตัวให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในท้องถิ่น ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อพัฒนาแผนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านพุย จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อประเมินแผนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านพุย จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ประเมินแผนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น จำนวน 9 คน ประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านพุย ศึกษาานิเทศก์สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5 จำนวน 1 คน และครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ทางการจัดการเรียนการสอน จำนวน 7 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ การพัฒนาแผนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน 4 แผน ประกอบด้วยแผนการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของเรา แผนการเรียนรู้ที่ 2 เรื่องความสำคัญและประโยชน์ของสิ่งแวดล้อม แผนการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ปัญหาภาวะที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม แผนการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และการประเมินแผนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาแผนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หมายถึง การจัดทำแผนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น หมายถึง ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบ้านพุย อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ ที่เรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553

โรงเรียนบ้านพุย หมายถึง โรงเรียนที่เปิดทำการสอนในระดับชั้นอนุบาล ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตำบลบ่อหลวง อำเภอสอด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5

การประเมินแผนการเรียนรู้ หมายถึง การนำแผนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านพุย จังหวัดเชียงใหม่ ที่จัดทำขึ้นและผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระและผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข จากนั้นส่งให้ผู้ประเมินที่มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนทำการประเมินแผนการเรียนรู้อีกครั้งหนึ่ง

การคิดวิเคราะห์ หมายถึง การคิดพิจารณาอย่างมีเหตุผล เพื่อจำแนกแยกแยะรายละเอียดของเรื่องราวหรือสิ่งต่างๆ ออกเป็นส่วนๆ ซึ่งแต่ละส่วนนั้นมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกัน

การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ หมายถึง แนวทางและวิธีการที่นำมาใช้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความสามารถในการคิดจำแนกแยกแยะองค์ประกอบและรายละเอียดของเรื่องราวหรือสิ่งต่างๆ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ผลการศึกษาทำให้ได้แผนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านพุย จังหวัดเชียงใหม่
2. ผลการศึกษาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแผนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สำหรับครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในระดับชั้นอื่นๆ ต่อไป